

Β' ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
Β' ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΟΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΣΧΕΔΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΝΟΜΩΝ

ΕΚΘΕΣΗ ΣΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΥ

«Αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανηλίκων και άλλες διατάξεις»

I. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Το υπό εξέταση νομοσχέδιο, το οποίο αποσκοπεί στην αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων με μέτρα που στοχεύουν στην πρόληψη και τη φροντίδα για κοινωνική επανένταξή τους, περιορίζοντας, όμως, κατά το δυνατό, τον εγκλεισμό τους στα καταστήματα κράτησης, επιχειρεί σοβαρές και ουσιαστικές επεμβάσεις στον ποινική νομοθεσία των ανηλίκων. Συγκεκριμένα, με τις διατάξεις του ανωτέρω νομοσχεδίου τροποποιούνται διατάξεις α) του Όγδου Κεφαλαίου του Γενικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα β) του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και γ) του ν. 1729/87 περί ναρκωτικών και ρυθμίζονται διάφορα άλλα θέματα αρμοδιότητας του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

Όπως επισημαίνεται στην Αιτιολογική Έκθεση του νομοσχεδίου, σημαντικό ρόλο για την αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας των ανηλίκων διαδραμάτισαν οι εξελίξεις στην Ελλάδα και στη διεθνή κοινότητα μετά το 1950, όταν και τέθηκαν σε ισχύ ο Ποινικός Κώδικας και ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας. Εξάλλου, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται, ότι ο ανήλικος δεν είναι, ψυχικά και σωματικά, μικρογραφία του ενηλίκου, αλλά ιδιόμορφη ανθρωπίνη, ύπαρξη με δική του λογική και ηθική, αντιδρά δε έναντι του εξωτερικού περιβάλλοντος εντελώς διαφορετικά από τον ενήλικο (βλ. Χωραφά, Ποινικόν Δίκαιον, τόμ. πρώτος, έκδ. 9η 1978 σ. 98). Αυτό σημαίνει, ότι ο νομοθέτης πρέπει να αντιμετωπίζει την παραβατικότητα των ανηλίκων με μέτρα περισσότερα προστατευτικά παρά τιμωρητικά.

II. Επί των επί μέρους διατάξεων του Νομοσχεδίου

1. Άρθρο 1

Εύστοχη κρίνεται η αντικατάσταση, στο Όγδοο Κεφάλαιο του Γενικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα, του τίτλου «Ανήλικοι Εγκληματίες» από τον τίτλο «Ειδικές διατάξεις για ανηλίκους», διότι έτσι απαλείφεται ο όρος «εγκληματίες» όσον αφορά τους ανηλίκους, ο οποίος τους χαρακτηρίζει, και, κατά συνέπεια, ικανοποιείται ένα από τα θεμελιώδη αιτήματα της σύγχρονης αντεγκληματικής πολιτικής.

Το άρθρο 121 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται από νέα διάταξη, σύμφωνα με την οποία, ως «ανήλικοι» νοούνται αυτοί, που κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης, έχουν ηλικία μεταξύ του 8ου και του 18ου έτους συμπληρωμένων». Έτσι, επαναπροσδιορίζεται η έννοια του ανήλικου για την εφαρμογή των ποινικών διατάξεων. Επίσης, ορθά απαλείφεται το δεύτερο εδάφιο της πρώτης παραγράφου του ισχύοντος άρθρου 121 του Ποινικού Κώδικα, στην οποία γίνεται διάκριση ανάμεσα σε παιδιά και εφήβους. Ακόμη, σύμφωνα με το νέο άρθρο 121 παρ. 2, οι ανήλικοι, πέραν των αναμορφωτικών ή θεραπευτικών μέτρων ή του ποινικού σωφρονισμού σύμφωνα με τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, που προβλέπονται και στην ισχύουσα διάταξη του άρθρου 121 παρ. 2, υποβάλλονται και σε περιορισμό σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων.

Το άρθρο 122 του Ποινικού Κώδικα συμπληρώνεται με την προσθήκη νέων αναμορφωτικών μέτρων, ενώ έγιναν και ορισμένες τροποποιήσεις και στα ήδη υπάρχοντα μέτρα. Τα νέα αναμορφωτικά μέτρα που προστέθηκαν είναι, μεταξύ άλλων: α) η παροχή κοινωφελούς εργασίας β) η παρακολούθηση κοινωνικών και ψυχολογικών προγραμμάτων σε κρατικούς, δημοτικούς, κοινωνικούς ή ιδιωτικούς φορείς, κλπ. γ) η φοίτηση σε σχολές επαγγελματικής ή άλλης εκπαίδευσης ή κατάρτισης δ) η αποζημίωση του θύματος ή η κατ'άλλο τρόπο άρση ή μείωση των συνεπειών της πράξης από τον ανήλικο κ. ά.

Όπως ορθά επισημαίνεται στην Αιτιολογική Έκθεση του νομοσχεδίου, κάθε φορά πρέπει να επιλέγεται το ηπιότερο μέτρο που θεωρείται αναγκαίο, δίκαιο και αποτελεσματικό για τη συγκεκριμένη περίπτωση. Βέβαια, και υπό το ισχύον καθεστώς, η διάταξη των αναμορφωτικών μέτρων από το δικαστήριο ανηλίκων γίνεται, κατά κανόνα, από τα ελαφρύτερα στα βαρύτερα, με τη σειρά που τα αναγράφει η διάταξη του άρθρου 122 του Ποινικού Κώδικα.

Έτσι, στο τελικό κείμενο του νέου άρθρου 122 του Ποινικού Κώδικα περι-

λαμβάνονται 12 αναμορφωτικά μέτρα, κατά σειρά βαρύτητας. Ακόμη, πρέπει να επισημανθεί, ότι η απόφαση του δικαστηρίου που διατάσσει αναμορφωτικό ή θεραπευτικό μέτρο, δεν είναι καταδικαστική, γιατί δεν επιβάλλει ποινή (βλ. ΑΠ 366/1998, ΝοΒ 46 (1998) σ. 1113), και δεν υπόκειται στο ένδικο μέσο της αιτήσεως αναιρέσεως.

Στη δεύτερη παράγραφο του νέου άρθρου 122 του Ποινικού Κώδικα προστίθεται και δεύτερο εδάφιο, σύμφωνα με το οποίο, ορισμένα από τα προβλεπόμενα αναμορφωτικά μέτρα μπορεί να επιβάλλονται αθροιστικά σε εξαιρετικές περιπτώσεις, ενώ, στην τρίτη παράγραφο του άρθρου 122 του Ποινικού Κώδικα, προβλέπεται ο καθορισμός της μέγιστης διάρκειας του επιβαλλόμενου με δικαστική απόφαση αναμορφωτικού μέτρου.

Το άρθρο 123 παρ. 1 του Ποινικού Κώδικα, στο οποίο υπάρχει περιπτωσιολογική αναφορά σοβαρών παθήσεων του ανηλίκου, αντικαθίσταται από νέα διάταξη, όπου γίνεται λόγος για «οργανική νόσο ή κατάσταση που δημιουργεί σοβαρή σωματική δυσλειτουργία».

Με τον τρόπο αυτό περιορίζεται, αλλά και διευρύνεται, η επιβολή θεραπευτικών μέτρων, όπως αναλυτικότερα εκτίθεται στην Αιτιολογική Έκθεση του νομοσχεδίου.

Σύμφωνα με τη δεύτερη παράγραφο του νέου άρθρου 123 του Ποινικού Κώδικα, για την επιβολή των θεραπευτικών μέτρων δεν αρκεί η προηγούμενη γνωμοδότηση ειδικού ιατρού, όπως ορίζεται σήμερα, αλλά απαιτείται προηγούμενη διάγνωση και γνωμοδότηση από εξειδικευμένη ομάδα ιατρών, ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών του Υπουργείου Δικαιοσύνης ή ιατρικών κέντρων υγείας ή κρατικών νοσηλευτικών ιδρυμάτων.

Ακόμη, στις περιπτώσεις του νέου άρθρου 123 παρ. 3 του Ποινικού Κώδικα, για πρώτη φορά, το δικαστήριο, πριν επιβάλλει τα ανωτέρω θεραπευτικά μέτρα, διατάσσει ψυχιατρική πραγματογνωμοσύνη και εργαστηριακή εξέταση των ανηλίκων, σύμφωνα με το άρθρο 13 του ν. 1729/1987.

Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ότι, στους ανηλίκους, δεν εφαρμόζεται το μέτρο ασφαλείας του άρθρου 69 Ποινικού Κώδικα, εφόσον, όταν συντρέχει περίπτωση ακαταλογίστου του ανηλίκου για οποιονδήποτε λόγο, τότε, εφαρμόζονται θεραπευτικά μέτρα (βλ. και Κονταξή, Ποινικός Κώδικας, τόμ. Α, εκδ. Γ΄ 2000, σ. 1385).

Στο νέο άρθρο 124 παρ. 3 του Ποινικού Κώδικα παρέχεται η δυνατότητα στο δικαστήριο να αντικαθιστά τα αναμορφωτικά μέτρα με θεραπευτικά, ύστερα από γνωμοδότηση εξειδικευμένης ομάδας επιστημόνων. Η παρ. 3 του άρθρου 124 καταργείται, αφού τα αναμορφωτικά μέτρα δεν συνιστούν

4

μέτρα ασφαλείας, αλλά αυτοτελείς κατηγορίες των έννομων συνεπειών του ποινικού δικαίου των ανηλίκων (βλ. Πitseλά, Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, δ' εκδ. σ. 180-181). Επομένως, ορθά επισημαίνεται στην Αιτιολογική Έκθεση του νομοσχεδίου, ότι δεν πρέπει να γίνεται αναλογική εφαρμογή της παρ. 2 του άρθρου 4 Π.Κ. Στην παρ. 4 του νέου άρθρου 124 Π.Κ., το δικαστήριο, εντός συγκεκριμένης προθεσμίας, ελέγχει τη συνδρομή των προϋποθέσεων αντικατάστασης ή άρσης των αναμορφωτικών ή θεραπευτικών μέτρων.

Στο νέο άρθρο 125 ΠΚ ορίζεται η διάρκεια των μέτρων, στο νέο άρθρο 126 ΠΚ καθορίζονται τα όρια ηλικίας των ανηλίκων για τον μη καταλογισμό σε αυτούς των αξιοποιώνων πράξεων που διέπραξαν, ενώ το νέο άρθρο 127 παρ. 2 ΠΚ αναφέρεται στην απόφαση του δικαστηρίου, η οποία επιβάλλει τον περιορισμό του ανηλίκου σε ειδικό κατάστημα κράτησης, και ορίζεται επακριβώς ο χρόνος παραμονής του ανηλίκου στο κατάστημα αυτό.

Με το νέο άρθρο 129 παρ. 1 ΠΚ προσδιορίζονται εκ νέου οι προϋποθέσεις για την υφ' όρον απόλυση ανηλίκων και προβλέπεται ότι, στην απόφαση για την υφ' όρον απόλυση, ορίζεται ο χρόνος της δοκιμασίας, που δεν μπορεί να υπερβαίνει το υπόλοιπο της ποινής. (Για το ισχύον νομικό καθεστώς βλ., αναλυτικά, Μαργαρίτη-Δημήτριάνα, Απόλυση ενηλίκων και εφήβων υπό όρο, 1995 σ. 57 επ.).

2. Άρθρο 2

Με το άρθρο αυτό τροποποιούνται ορισμένες διατάξεις του ΠΚ λόγω των ανωτέρω ρυθμίσεων. Πρόκειται για τις διατάξεις που περιλαμβάνονται στα άρθρα 18, 51, 54, 105, 114, 360 και 409 ΠΚ.

3. Άρθρο 3

Με το άρθρο αυτό προσαρμόζονται στις εισαγόμενες με το νομοσχέδιο νέες ρυθμίσεις, συγκεκριμένες διατάξεις του ν. 2298/1995

4. Άρθρο 4

Στο άρθρο αυτό περιέχονται α) τροποποιήσεις στις διατάξεις των άρθρων 27, 13, 282, 489 και 565 ΠΚ και β) δύο νέες διατάξεις, δηλαδή η προσθήκη του άρθρου 45Α και της παραγρ. 5 στο άρθρο 549 του ΚΠΔ.

Έτσι, τροποποιείται το εδ. β' της παρ. 1 του άρθρου 27 ΚΠΔ, κατά το οποίο, στα πρωτοδικεία Αθηνών, Πειραιώς, Θεσ/κης και Πατρών, ο εισαγγελέας εφετών ορίζει, ειδικά για την άσκηση της ποινικής δίωξης κατά ανηλί-

κων, έναν εισαγγελέα πρωτοδικών και τον αναπληρωτή του.

Περαιτέρω, με το άρθρο 45 Α εισάγεται νέα ρύθμιση, σύμφωνα με την οποία, σε περίπτωση που ο ανήλικος διέπραξε αξιόποινες πράξεις, οι οποίες τιμωρούνται ως πταίσματα ή πλημμελήματα, ο εισαγγελέας μπορεί να απόσχει από την άσκηση της ποινικής δίωξης, αν κρίνει ότι αυτή δεν είναι αναγκαία για να συγκρατηθεί ο ανήλικος από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων. Η ρύθμιση αυτή, η οποία είναι ευνοϊκή για τους ανηλίκους, κρίνεται σωστή, και απορρέει από την ιδιάζουσα μεταχείριση των ανηλίκων από τον νομοθέτη. Πάντως, στην περίπτωση αυτή, προβλέπεται η επιβολή συγκεκριμένων αναμορφωτικών μέτρων, καθώς και η καταβολή, σε μη κερδοσκοπικό ή κοινωφελές νομικό πρόσωπο, χρηματικού ποσού 1.000 ευρώ.

Το άρθρο 113 ΚΠΔ αντικαθίσταται από νέα διάταξη, στην οποία ρυθμίζονται θέματα σχετικά με την αρμοδιότητα του μονομελούς και τουτριμελούς δικαστηρίου ανηλίκων, καθώς και του Εφετείου ανηλίκων (βλ. σχετικά Μαργαρίτη, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο Ανηλίκων, 1994, σ. 58 επ.).

Στο άρθρο 282 ΚΠΔ αντικαθίσταται η παρ. 5. Σύμφωνα με τη νέα διάταξη, η αδυναμία παροχής εγγύησης εκ μέρους των ανηλίκων δεν αρκεί από μόνη της για την επιβολή σε βάρος τους προσωπικής κράτησης, αντί περιοριστικών όρων.

5. Άρθρο 5

Με το άρθρο 5 του νομοσχεδίου, μεταξύ άλλων, ορίζεται, για τα εγκλήματα που προβλέπονται από το ν. 1729/87 και σε περίπτωση αντικατάστασης της προσωπικής κράτησης με περιοριστικούς όρους, ότι το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο μπορεί να συμπεριλάβει, στους όρους, και την παρακολούθηση θεραπευτικού προγράμματος συντήρησης και απεξάρτησης.

6. Άρθρο 6

Με το άρθρο 6 του νομοσχεδίου προβλέπεται, μεταξύ άλλων, ότι ο εισαγγελέας Πλημμελειοδικών, με την έγκριση του Εισαγγελέα Εφετών και υπό τις οριζόμενες προϋποθέσεις, αναστέλλει την εκτέλεση ποινής προσώπου που παρακολουθεί εγκεκριμένο θεραπευτικό πρόγραμμα συντήρησης και απεξάρτησης.

7. Άρθρο 7

Με το άρθρο 7 του νομοσχεδίου συμπληρώνονται οι διατάξεις που αναφέρονται στην περάτωση της προανάκρισης και της κυρίας ανάκρισης, στη συ-

ζήτηση στο ακροατήριο κλπ. και αποσκοπούν στην επιτάχυνση της ποινικής διαδικασίας.

Αθήνα, 30 Σεπτεμβρίου 2003

Ο Εισηγητής
Αγγελος Ι. Κωνσταντινίδης
Καθηγητής Πανεπιστημίου Θράκης

Ο Προϊστάμενος του Β΄ Τμήματος
Νομοτεχνικής Επεξεργασίας
Στέφανος Ι. Κουτσουμπίνας
Επικ. Καθηγητής Νομικής Παν/μίου Θράκης

Ο προϊστάμενος της Β΄ Διεύθυνσης
Επιστημονικών Μελετών
Αστέρης Πλιάκος
Αν. Καθηγητής Οικονομικού Παν/μίου Αθηνών

Ο Πρόεδρος του Επιστημονικού Συμβουλίου
Καθηγητής Κώστας Μαυριάς